

Jakub Bachtík (ed.): *Památková péče na zapřenou. Pamětnická svědectví o ochraně památek v časech pozdního socialismu*. Praha: NPÚ, 2023, 320 s.

Před nedávnem vydaná kniha editovaná Jakubem Bachtíkem vznikla v rámci výzkumného úkolu *Dějiny památkové péče v českých zemích*. Již to je dokladem, že vývoj památkové péče v českých zemích postrádá své zpracování. Hned na úvod je třeba zdůraznit, že dějiny památkové péče v klasickém slova smyslu v této knize čtenář nenajde. Sám podtitul napovídá, že kniha přináší dílčí příspěvek ke zkoumanému tématu, jakým jsou autentická svědectví přírodních aktérů památkové péče a jejich zkušenosti s fungováním oboru v praxi.

Zvolená cesta k porozumění dějinám oboru moderní památkové péče tak vede prostřednictvím aktérského přístupu. Čtenáři tak předkládá propojení regionálních zkušeností v oblasti institucionálního postoje a v reálném fungování tohoto odvětví před Sametovou revolucí a po ní, a to skrze pamětnická svědectví sedmi osobností, které v oboru památkové péče profesně působily a mají zároveň zkušenosti z doby před rokem 1989 i po něm. Propojením těchto sedmi částí usiluje o vytvoření jednoho celkového přehledu v této problematice, o vytvoření určitého plastického obrazu, jenž má ambici přispět k pochopení fungování památkové péče.

Editor, vědom si toho, že zásadním (a bohužel ne nevyčerpatelným) zdrojem informací jsou pamětníci, uskutečnil společně s kolegy, převážně pracovníky Národního památkového ústavu z různých regionů republiky, několik rozhovorů, pět ve formě editovaného a autorizovaného přepisu a dva v podobě výňatku ze záznamů. Metodologickým základem se stala ověřená technika používaná v kvalitativním výzkumu, polostrukturovaný rozhovor.

Kniha je uvedena zajímavou studií, která hodnotí význam pamětnických svědectví pro sledované téma a shrnuje, co z následujících vyprávěných osudů vyplývá, jaké poznatky nám přinášejí. Vyplývá z ní jednoznačný závěr, že česká památková péče postrádá ucelené zpracované dějiny a soustavně budovanou oborovou teorii. Dále zdůrazňuje smysl historických návazností

a potřebu oborové sebereflexe jako základ, na kterém lze výzkum dějin české památkové péče po druhé světové válce následně vystavět. Právě toto bylo pravděpodobně impulsem ke vzniku knihy a ke zvolenému způsobu jejího zpracování. Jak sám píše „Smysl poznání zejména nedávných dějin oboru spočívá spíše ve snaze porozumět historickým návaznostem a cezurám, které formují jeho zcela konkrétní současnou praxi“ (s. 13).

Po této rozsahem stručné studii, která zaujímá pouze dvacet stran z celkových 320, následují zmíněné rozhovory, které tvoří nosnou část díla. Každý rozhovor je uveden krátkým medailonem dotazované osobnosti památkové péče a její fotografií, což ke kýženému záměru celkového obrazu bezesporu přispívá. Žádným jiným materiálem, např. dochovanou dokumentací, jinými fotografiemi či dalšími doplňky z archivu narátora, rozhovory obohaceny nejsou. Narátoři byli vybíráni s ohledem na místo svého profesního působení. Především se tak tomu, aby došlo ke koncentraci zkušeností z jedné lokace. Zastoupeny jsou osobnosti z jihu Čech, z jižní Moravy, z Prahy, ze středních a z východních Čech, ale i z celorepublikové profesní působnosti příslušející z centrály pražského úřadu. To, že se v knize nepodařilo zachytit všechny regiony země, považuje autor za slabinu. Z časového hlediska se dají vzpomínky orámovat sedmdesátými léty minulého století na straně jedné a přelomem tisíciletí na straně druhé.

Jednotným tématem každého rozhovoru je institucionální přístup k oboru před rokem 1989 a po něm. Ze vzpomínek z doby před listopadem shodně vyplývá, že ideologické tlaky, které samozřejmě existovaly, nebyly pro obor tím zásadním a nepřekonatelným. Klíčová byla odbornost pracovníků památkové péče a jejich zájem o věc. Shodně vzpomínky se týkaly rovněž přístupu k církevním památkám. Péče o církevní památky byla záměrně upozadována, byla nedostatečná či spíše žádná. Na téma fungování oboru po převratu mají pamětníci stejné vzpomínky, v nichž dominuje „úředničina“ a zájem o „byznys“, a to nejen v souvislosti s restitucemi. Jednotčím prvkem doby před rokem 1989 a po něm je spíše nepřekvapivě nízká oborová interakce s veřejností a s tím spojený pohled na

památkáře, jako na ty, kdo vytváří komplikace. Tyto a ostatní v rozhovorech zjištěné jednotlivosti k úsilí o vytvoření obrazu historických návazností bezesporu patří.

Všichni narátoři jsou v rozhovorech velmi otevření, uvádějí konkrétní jména a konkrétní úřady, a to ne vždy v lichotivém světle, což – zvláště v některých pasážích – považuji za více než odvážné, např.: „za SÚRPMO architektka Antonie Charvátová [...] hrozila absolutní katastrofa [...] vždy se spojila s dodavatelem, což byla brutální aliance [...] akci nakonec dostal jako vedoucí projektu Václav Girs a jeho první krok, když viděl, co se tam má dělat, byl, že Charvátovou odstavil,“ (s. 55–56) nebo že zvíkovský kastelán Tranta „si z podnikových peněz nově zařídil kastelánský byt a začal v něm provozovat zdroj vedlejších příjmů [...] vybudovali pěstírnu a množírnu tropických akvariálních ryb [...] a všechno bylo za erární peníze vytápěné na tropickou teplotu [...] našly se i peníze na pohoštění stranických a dalších příživnických hostů“ (s. 120–121). O podobná vyjádření v knize není nouze. Vzpomínky tak jsou zalidněny konkrétními osobami, což zvyšuje nejen výpovědní hodnotu text, ale zvyšuje i jeho čtenářskou přitažlivost. Nouze není ani o úsměvné, místy i tragikomické, vzpomínky, jako např. na následchové kontrolory, kteří se začali vyskytovat po vzniku Státní památkové správy v roce 1953, jejichž úkolem bylo inkognito sledovat průvodcovské texty na trasách, zda odpovídají „novému pohledu na vykořisťující šlechtu a vykořisťované poddané“ (s. 119), nebo vzpomínka na dopad jednoho ideologického školení ve středisku jihočeské památkové péče na tamního dopravního referenta Michala Rabase, který dostal výpověď a následně byl i odsouzen za to, že se dovolil zeptat „kdo vlastně zná prohlášení Charty 77, které mají odsoudit“ (s. 126).

Pozitivum, které nelze knize upřít, je přínos odbornosti tazatelů. Profesionální specializací všech spoluautorů knihy je umění, památková péče či muzejní činnost, což se velmi kladně promítlo v průběhu a obsahu rozhovorů. Přestože Bachtík za celý tým přiznává, že po metodologické stránce se nikdo z tazatelů na vedení rozhovorů nepřipravoval, věcná stránka tento handicap, pokud nějaký vůbec byl,

převážila. Vedení rozhovoru samo o sobě orientaci v tématu vyžaduje vždy, ovšem pokud se odborník dotazuje odborníka, rozhovor se nachází v podstatně jiné dimenzi. Zasvěcené dotazy se prolínají celou knihou. Například záměrná otázka na konkrétní měsíce normalizačního období, které nejsou pokryty úřední korespondencí v českobudějovickém spisovém archivu (s. 129), či pružné navázání na výklad pamětníka příkladem podobným s mnohými specifickými detaily (s. 131), nebo doplnění výkladu, pokud něco zůstalo nevyřčeno (s. 213).

Na konci knihy je zařazena bibliografie, česká i zahraniční, seznam ilustrací, jmenný a místní rejstřík a anglické summary. Co zde ale postrádám, a to považuji za slabší stránku díla, je seznam zkratk. Zkratky jako ICO-MOS, ÚOP, DKRVO, SÚRPMO, SÚPPOP etc. jsou sice vysvětleny při jejich první zmínce v textu, ale při jejich opakovaném použití je třeba toto vysvětlení opět dohledat. Tento handicap přibližně v první třetině knihy odpadá, neboť narátoři jsou ze stejného oboru, takže používají stejnou terminologii, tudíž zmíněné zkratky si opakovaným čtením brzy osvojí i čtenář. Nicméně, než se tak stane, výčet na konci práce by byl pro čtenáře pohybujícího se mimo obor památkové péče praktickou pomůckou. Knihu by obohatilo i zařazení fotografií památek, jež jsou v rozhovorech popisovány (např. Hluboká n. Vltavou, Orlík, Zvíkov, Bezděz atd.). Přestože primární tematikou nejsou památky samotné, nýbrž péče o ně, jejich vyobrazení „před a po“ by jistě nebylo nezajímavé a mohlo by doplnit onu plastičnost celkového obrazu.

Na závěr jedna ryze praktická informace pro potenciálního čtenáře. Co z převyprávěných profesních osudů vyplývá, závěrečné shrnutí poznatků včetně podstatných rozdílností a shod, institucionálních specifik před a po sametové revoluci, interpretace svědectví, to vše je součástí zmíněné úvodní studie. Pokud je některý čtenář orientován pouze na tyto výstupy, je v tomto případě možné, zaměřit svou pozornost pouze na prvních dvacet stran textu. Životní příběhy profesionálů z oblasti památkové péče, jejichž zákulisní zkušenosti a v nich odkryté příběhy

architektky Charvátové, kastelána Tranty, referenta Rabase a mnohých dalších, mu však zůstanou k jeho škodě skryty.

Gabriela Šulcová

DOI: 10.14712/23363525.2025.19

Andrej Tóth – Lukáš Novotný – Valérie

Tóthová: *Zdravotní systém první*

československé republiky. České Budějovice:

Tomáš Halama, 2024, 1232 s.

Recenzovaná kolektivní monografie představuje velmi obsáhlé, důkladně zpracované a nákladně provedené dílo (křídový papír), s čímž souvisí i značná hmotnost knihy, která je bez několika gramů 3 kg. Provedení není bezdůvodné, jeho cíl je zcela evidentní, a sice zařadit do knihy edici klíčových primárních pramenů v podobě reprodukcí dobových dokumentů, a ilustrovat dobovou realitu velkým množstvím fotografií. Kniha také obsahuje velký počet detailně vypracovaných tabulek a grafů. Její čtení je při této hmotnosti fyzicky náročné, ovšem kdyby byl vizuální obsah vyřazen z textu a shrnut v příloze, hmotnost knihy by se sice snížila, ale ztratila by se přehlednost a provázanost textu s doprovodným obsahem, která je v celokřídové variantě excelentní.

Velký počet fotografií, z nichž všechny nemají jen účel dokumentární, ale svědčí také pro zaujetí autorského kolektivu v tématu a studovaném období, přesto knihu neotevřít širokému publiku, tedy čtenáři, který se o dějiny meziválečného zdravotnictví detailněji nezajímá. Jde o specializovanou monografii, splňující nejvyšší odborné standardy, která si neklade cíle v narativní rovině, nesnaží se zaujmout příběhem. Dějiny pojímá výrazně faktograficky, holisticky, a individuální aktérské perspektivě je ve většině textu vzdálená.

Úvod se poměrně podrobně věnuje především definici knihy, formulaci jejích cílů a analýze východisek. Bylo by marné (a naivní) očekávat, že kniha svým objemem garantuje jakési „konečné řešení“ otázky meziválečného zdravotnictví. Naopak, můžeme citovat autorův: „Cílem publikace je přiblížit problematiku

vývoje zdravotnictví ve dvacátých a třicátých letech v Československu z hlediska konkrétních vybraných perspektiv, vyplývajících z vědeckého zaměření členů autorského kolektivu“ (s. 8).

Toto sdělení je velmi důležité a je klíčem k tomu, aby kniha mohla splnit očekávání čtenáře. Dále úvod obsahuje pojednání o zpracovanosti tématu, které je základním přehledem o dříve publikovaných pracích. Ve výčtu knih se bohužel nenachází publikace Hany Mášové *Nemocniční otázka v meziválečném Československu*, která už určitý náhled do prezentované problematiky nabízí, a její zohlednění, ať už upřesnění, rozpracování, nebo i polemika, by mohly být velmi cenné.

První kapitola nastiňuje vývoj zdravotní politiky v předchozím historickém období. Ze všech kapitol se jeví jako nejméně přesvědčivá; spoléhá se v drtivé většině na sekundární zdroje, ne vždy autoritativní. Díla Ludmily Sinkulové, která jsou odborně překonaná a politicky silné tendenční, do seznamu citovaných zdrojů jako hlavní zdroj u takto koncipované publikace nepatří.

Legitimita první kapitoly je na jednu stranu samozřejmá, protože každý historický proces vyplývá z předchozího vývoje a pouze v jeho perspektivě je možné ho uchopit: dějiny nepadají z nebe. Tato kniha se ovšem nesoustředí na interpretaci dějin v rámci společenských procesů, a obsah první kapitoly vlastně nepřispívá k vyznění následujícího. Kdyby autoři přistoupili rovnou k rozpracování svých specializovaných otázek, působila by kniha v jistém smyslu celistvěji.

Speciální část knihy začíná druhou kapitolou (Budování moderního zdravotního systému první ČR). Autoři v ní načrtávají základní principy meziválečného zdravotnictví, jeho klíčové problémy a stratifikovaně analyzují směřování systému v jeho jednotlivých složkách organizačních a personálních. Právě tato kapitola čtenáři významně pomáhá pochopit kapitoly následující a náležitě se v nich orientovat.

Už v této kapitole se čtenář může seznámit se dvěma typickými rysy celé knihy, a to je jednak intenzivní práce s primárními prameny, jednak zaměření na institucionální a právní dějiny, které výrazněji adresují rozvoj norem,